

Turizam u šibenskom području

Grabovac, Nevena

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:215451>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Nevena Grabovac

TURIZAM U ŠIBENSKOM PODRUČJU

Prvostupnički rad

Mentor: *prof. dr. sc. Zoran Curić*

Ocjena: _____

Zagreb, 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

TURIZAM U ŠIBENSKOM PODRUČJU

Nevena Grabovac, JMBAG: 0119029827

Preddiplomski sveučilišni studij *Geografija; smjer: istraživački*

Izvadak: U radu se analiziraju faktori razvoja turizma – prirodni i društveni atrakcijski faktori, komunikacijski faktori te receptivni faktori šibenskog priobalnog područja s naglaskom na Šibenik, Vodice i Primošten. Rad sadrži i osvrt na dosadašnji turistički razvoj područja te se razmatraju suvremeni trendovi kroz statističke i druge pokazatelje. Osim toga, rad ukazuje na probleme trenutačne turističke ponude i prijedlog budućeg turističkog razvoja.

29 stranica, 9 grafičkih priloga, 12 tablica, 33 bibliografske reference; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, Šibenik, Vodice, Primošten

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 16. lipnja 2017

Datum obrane: 22. rujna 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Bachelor Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Tourism in Šibenik area

Nevena Grabovac, JMBAG: 0119029827

Undergraduate University Study of *Geography: course: research*

Abstract: The paper analyses multiple factors of tourist development including natural and social attraction factors, communication factors and receptive factors of the wider coastal area of Šibenik including Šibenik, Vodice and Primošten. It also includes a review of past tourist development of the area and contemporary trends using statistical and other indicators. Lastly, the paper addresses current problems of the areas' tourist offer and proposes a plan of future development.

29 pages; 9 figures; 12 tables; 33 references; original in Croatian

Keywords: tourism, Šibenik, Vodice, Primošten

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Thesis submitted: June 13th 2017

Thesis defense: September 22nd 2017

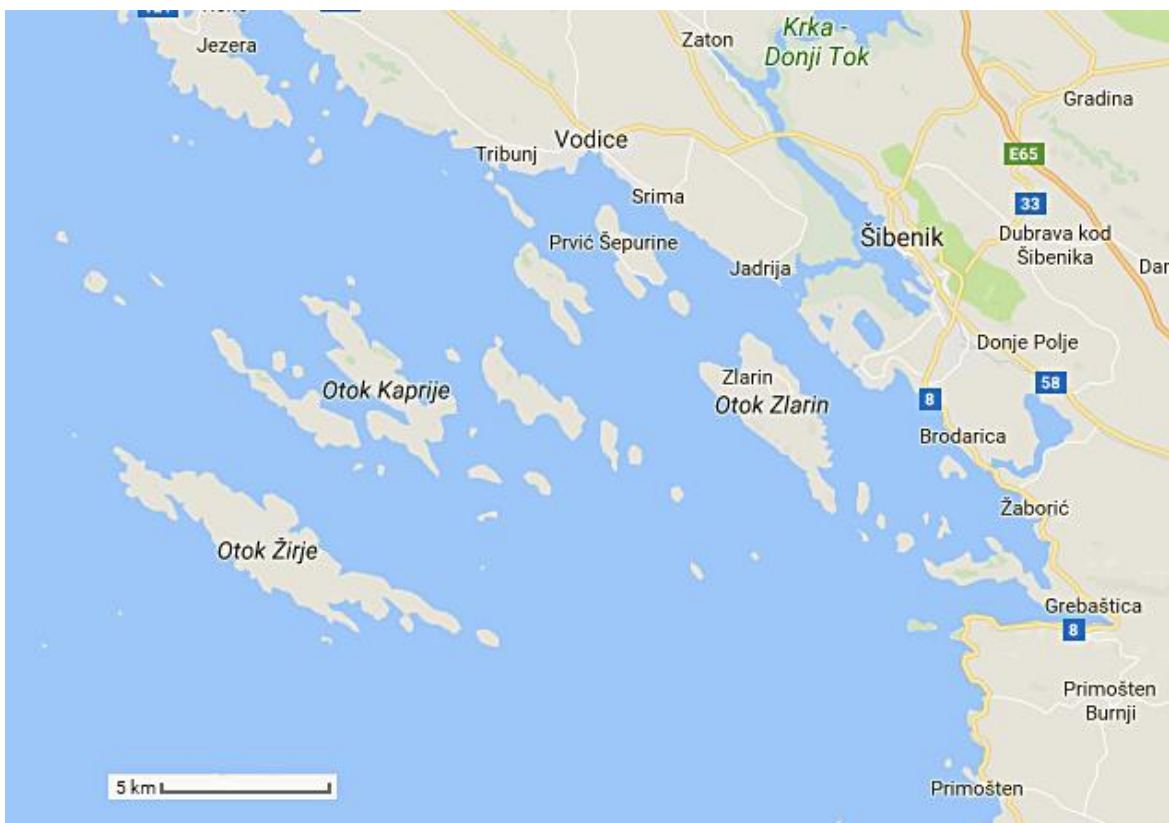
Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj:

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA	2
3. FAKTORI RAZVOJA TURIZMA	3
3.1 Prirodni atraktivni faktori	3
3.2 Društveni atraktivni faktori	5
3.3 Komunikacijski faktori.....	7
3.4 Receptivni faktori.....	9
4. TURISTIČKI RAZVOJ U DOSADAŠNJEM RAZDOBLJU	10
5. AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ	16
6. PRIJEDLOG BUDUĆEG TURISTIČKOG RAZVOJA.....	24
7. ZAKLJUČAK.....	25
LITERATURA	27
IZVORI.....	28

1. UVOD

Grad Šibenik smješten je na obali srednjeg dijela hrvatskog Jadrana, na ušću rijeke Krke. Nalazi se u Šibensko-kninskoj županiji, na jugu sjeverne Dalmacije, između dva najveća dalmatinska grada – Splita i Zadra. Obala Šibensko-kninske županije jedan je od najrazvedenijih dijelova Mediterana s čak 285 otoka, otočića i nadmorskih grebena. Upravo razvedena i atraktivna obala pogodovala je razvitku turizma i morskih luka, lučkog prometa i gospodarskog potencijala, što je uvjetovalo veću naseljenost (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). S druge strane, široko zaleđe primorsko-dinarskog krša Zagore u kojem se ističu brojni prirodni resursi poput polja u kršu i kanjona Krke i Čikole također su utjecali na razvoj turizma ovog područja. Dodatna komponenta koja privlači turiste u Šibenik i njegovu okolicu jesu dva nacionalna parka – Krka i Kornati, te dva lokaliteta pod zaštitom UNESCO-a – katedrala Svetog Jakova te tvrđava Svetog Nikole zaštićena kao dio sustava Mletačkih utvrda od 15. do 17. stoljeća. Šibensko-kninska županija ima i značajan prometni položaj čija je okosnica Jadranska magistrala.

Sl.1.: Grad Šibenik s bližom okolicom i dijelom arhipelaga

Izvor: Google Maps, 2017

Nadalje, ugodna mediteranska klima s velikim brojem sunčanih sati i visokim ljetnim temperaturama, čisto Jadransko more pogodno za kupališni i nautički turizam te mnoštvo kulturno-povijesnih spomenika uvjetovali su razvitak primorskog dijela Županije, posebice područja samog Šibenika, kao županijskog centra, i njegove bliže okolice u kojoj se ističu Vodice i Primošten, te neka manja mjesta poput Solarisa, Brodarice, Tribunja, Pirovca, Rogoznice itd. Budući da je turistička ponuda koncentrirana u obalnom pojasu, gdje se nalazi i najveći broj smještajnih objekata i kapaciteta, ovaj će rad obuhvatiti turističku analizu upravo tog područja, s naglaskom na grad Šibenik i njegovu okolicu od Vodica do Primoštena. Rad će prikazati i analizirati društvene i prirodne atraktivne faktore te komunikacijske i receptivne faktore koji su utjecali na razvoj turizma. Pružit će sliku razvoja u dosadašnjem razdoblju kao i aktualno stanje šibenskog turizma. Također, na kraju će biti ponuđen prijedlog budućeg razvoja turizma u šibenskom području.

2. METODOLOGIJA

Metode korištene u radu su prikupljanje i analiza literature i izvora te interpretacija statističkih i grafičkih podataka. Podaci vezani uz turističke dolaske i noćenja, smještajne objekte preuzeti su sa stranica Državnog zavoda za statistiku te iz ureda područne jedinice Državnog zavoda za statistiku za Šibensko-kninsku i Zadarsku županiju u Šibeniku. Budući da se metodologija prilikom prikupljanja istih podataka mijenjala iz godine u godinu, usporedivost tih podataka nije u potpunosti relevantna. Isto tako, podaci za domaće turiste iz ranijih godina (u radu 1960., 1971. i 1981.) odnose se na svo stanovništvo tadašnje države Jugoslavije, a nakon 1991. godine odnose se samo na hrvatsko stanovništvo. Iz pojedinih podataka izračunati su određeni turistički pokazatelji: prosječan boravak turista u danima izračunat je dijeljenjem ukupnog broja noćenja s ukupnim brojem dolazaka turista u pojedinoj godini, koeficijent turističke funkcionalnosti prikazuje broj postelja po stanovniku, iskorištenost smještajnih kapaciteta dobivena je iz broja noćenja po broju ležaja, intenzitet turističkog prometa iz ukupnog broja turista po broju stanovnika (pomnožen sa 100), a fizički pritisak iskazan je brojem postelja po kilometru kvadratnom. Također su izrađeni tablični i grafički prilozi te doneseni zaključci na temelju statističkih analiza i spoznaja iz literature, ali i iz samog prostora, koji su rezultirali kritičkim osvrtom na postojeće strateške dokumente koji se bave razvojem turizma te konačno prijedlogom za budući turistički razvoj promatranog područja.

3. FAKTORI RAZVOJA TURIZMA

3.1 Prirodni atraktivni faktori

Prirodno-geografski temelj za razvoj turizma u šibenskom području predstavljaju krški reljef, razvedena obala, čisto more i povoljna klima. Osnovni reljefni oblici obalnog pojasa i neposrednog zaobalnog dijela Šibensko-kninske županije jesu uzdužni vapnenački grebeni i dolomitsko-laporne udoline koje se pružaju u smjeru SZ-JI, kao i specifični kanjon rijeke Krke, koji poprečno presijeca navedene reljefne oblike (RRA Šibensko-kninske županije, 2011). Primorski dio županije karakteriziraju male poljoprivredne mogućnosti koncentrirane tek u ponekim udolinama koje zauzimaju manje površine u samoj šibenskoj okolini. Otoci šibenskog arhipelaga također imaju tipičan dinarski smjer pružanja, SZ-JI (RRA Šibensko-kninske županije, 2011), a upravo razvedenost obale utječe na razvoj različitih vidova turizma – kupališnog, ribolovnog, nautičkog. „Razvedenost obale Šibenske rivijere, prirodne plaže u uvalama i zaljevima, te zaštićenost od otvorenog mora, uz skladan krajobraz jedan je od značajnijih prirodnih potencijala grada Šibenika i njegove okolice“ (Boranić Živoder i dr., 2015). O razvedenosti obale dovoljno govori činjenica da zračna dužina obale iznosi 56,2 kilometra, a stvarna čak 805,9 kilometara (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998).

Posebnu ulogu u jačanju turizma šibenskog područja imaju dva nacionalna parka – Krka i Kornati, prepoznatljivi po svojim reljefnim fenomenima. Nacionalni park Krka pokriva veći dio toka rijeke Krke koja s brojnim slapovima i jezerima predstavlja suprotnost, inače „škrtom“, šibenskom zaleđu. Skradinski buk, Roški slap, samostan na otočiću Visovcu samo su neke od prirodno-geografskih i društveno-povijesnih atrakcija koje obogaćuju turističku ponudu samog grada Šibenika budući da su od njegova centra udaljene tek 15-ak kilometara. Nešto udaljeniji, NP Kornati predstavlja jedan od najrazvedenijih arhipelaga na Mediteranu, a svojim reljefnim posebnostima privlači mnogobrojne posjetitelje, posebice ljubitelje nautičkog turizma. „Mnoge uvale sigurna su sidrišta i zaklon brodovima. Na morskom dnu vidi se reljef najrazličitijih oblika, tu su hridi, strmi šiljci, grote, ploče, rasjedi, pukotine i špilje u kojima žive crveni koralji, biserkaste ljušture, puževi, školjke i mnoge vrste riba“ (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Organizirani izleti brodom iz Šibenika, Vodica, Primoštena i s otoka Murtera oplemenjuju postojeću turističku ponudu spomenutih naselja.

Sl.2.: NP Krka (lijevo) i NP Kornati (desno) upotpunjuju turističku ponudu šibenskog područja

Izvor: NP Krka, n.d.; NP Kornati, n.d.

Osim nacionalnih parkova, u šibenskoj okolini ističe se još nekoliko značajnih krajobraza, od kojih je turistički najvaloriziraniji kanal-luka Svetog Ante na samom ulazu u šibenski zaljev. Šetnica svetog Ante izgrađena kroz kanal dugačka je nešto više od 2 km (TZ Šibensko-kninske županije, n.d.), a pogodna je za različite oblike rekreativnog turizma tijekom cijele godine. Još jedan prirodni fenomen (kriprodepresija) nalazi se nizvodno od Skradina, u donjem toku rijeke Krke, a radi se o Prukljanskom jezeru površine 11 km². Ono je s morem povezano dubokim uskim kanalom koji dijeli okomite stijene sve do šibenskog zaljeva (Žilić i dr., 2008).

Klima određene turističke destinacije ponekad odlučujuće određuje osnovne značajke njezinog turističkog proizvoda. Otočno i priobalno područje Šibensko-kninske županije, pod jakim utjecajem Jadranskog mora, imaju obilježja mediteranske klime, topla/vruća i suha ljeta i blage i vlažne zime (RRA Šibensko-kninske županije, 2011). Na obalnom prostoru vrlo je visoka srednja godišnja osunčanost (2710 sati), a velike ljetne temperature tek ponešto ublažava vjetar maestral, učestala pojava koja puše s mora prema kopnu. Ipak, od vjetrova prevladavaju jugo i bura koja je važan faktor u snižavanju temperature posebice u zimskom dijelu godine (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Klima je uvjetovala stvaranje mediteranske vegetacije u obalnom dijelu, a njezino kultiviranje temelj je poljoprivrede ovog područja (maslinarstvo, vinogradarstvo). Također, biljni

svijet predstavlja osnovicu za razvoj ruralnog i ekoturizma, ali ima i veliku ulogu u krajobraznom oblikovanju prostora, te estetskom dojmu (Boranić Živoder i dr., 2015).

Čisto Jadransko more resursna je osnova ribolova i marikulture te turizma, posebice kupališnog i nautičkog. Jadran je relativno toplo more – temperatura mu ne pada ispod 11 °C. Prozirnost mu je također velika, kao i čistoća, te kvaliteta vode, što ga čini primarnim privlačnim čimbenikom (Boranić Živoder i dr., 2015). Zahvaljujući uistinu dugačkoj obali, šibensko područje može se pohvaliti velikim brojem plaža, od gradskih plaža kao što su Banj u Šibeniku i Plava plaža u Vodicama do plaža u manjim priobalnim mjestima poput Brodarice, Jadrije, Srime, Solarisa, Žaborića, Primoštena itd. Kupališni se turizam razvija i na rijeci Krki, unutar Nacionalnog parka. Osim plaža, zanimljiv je i podmorski reljef koji se sastoji od strmih zidova, podvodnih špilja, procjepa i prolaza bogatih morskom faunom i florom. Također, u dubinama se skrivaju i mnogi arheološki nalazi stoga razvoj ronilačkog turizma ima veliki potencijal na ovom području (Žilić i dr., 2008). Nadalje, nautički turizam je sve popularniji vid turizma budući da omogućava odmor u izvornoj prirodnoj ljepoti, daleko od gradske gužve. Od oko 250 otoka, otočića i hridi, tek 6 otoka šibenskog područja je naseljeno – Murter, Krapanj, Zlarin, Prvić, Kaprije i Žirje. Središte nautičkog turizma su marine, kojih u Županiji ima čak 13 (TZ Šibensko-kninske županije, n.d.), a za promatrano područje najvažnije su tri marine na području Šibenika – D-Marin, Mandalina i Solaris, Marina Kremik u Primoštenu i ACI Vodice.

3.2 Društveni atraktivni faktori

Društveni atraktivni faktori odnose se na kulturne spomenike, ustanove i manifestacije, a šibensko područje uistinu se može pohvaliti velikim brojem istih zahvaljujući dugoj i bogatoj povijesti ovog kraja. Naime, na šibenskom području, točnije u blizini naselja Danilo, pronađeni su ostatci iz mlađeg kamenog doba koji se danas mogu vidjeti u Muzeju grada Šibenika. Također je otkriven antički amfiteatar u Burnumu, a važnošću se ističe i rimski grad Scardona na području današnjeg Skradina (Žilić i dr., 2008). Sam grad Šibenik prvi puta se spominje 1066. godine u ispravi kralja Petra Krešimira IV., a osim njega u gradu su povremeno boravili i neki od njegovih nasljednika iz dinastije Trpimirovića (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Nakon hrvatskih vladara, ovo područje karakteriziraju česte promjene vlasti – od ugarskih vladara, Mletačke Republike, Napoleona i Austrije do dvije jugoslavenske države i, naposljetku, Hrvatske. Takav

razvoj događaja kroz povijest rezultirao je bogatom kulturnom ostavštinom, posebice u Šibeniku. Dva lokaliteta na području grada prepoznata su i zaštićena od strane UNESCO organizacije – 2000. godine bila je to Katedrala svetog Jakova, a 2017. godine na Popis je stavljena i Tvrđava svetog Nikole. Šibenski fortifikacijski sustav, koji svjedoči o važnom strateškom položaju u prošlosti, obuhvaća još tri tvrđave, od kojih su dvije, Svetog Mihovila i Šubićevac (Barone), obnovljene i uređene od strane EU fondova (RRA Šibensko-kninske županije, 2011). Revitalizacija posljednje – Tvrđave svetog Ivana, također je u planu lokalnim vlastima uz sufinanciranje Europske Unije.

Sl.3.: Katedrala svetog Jakova (lijevo) i Tvrđava svetog Nikole (desno)

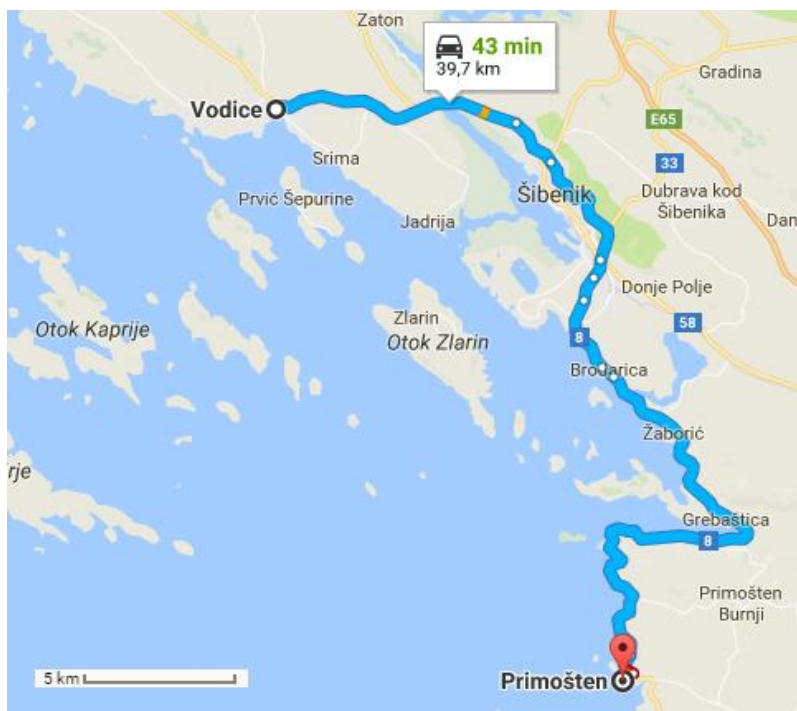
Izvor: Wikipedia, 2010; Šibenski portal, 2017.

Šibenik je u kasnom srednjem vijeku bio najveći grad u Dalmaciji, u kojem je cvjetalo graditeljstvo i zato ne čudi da je imao najveću gradsku jezgru (unutar zidina) u kojoj su do danas dobro sačuvani kameni svjedoci, hrvatska kulturna baština neprocjenjive vrijednosti. Gradska vijećnica, Kneževa i Biskupska palača, Muzej i Kazalište, kamene kuće, mnogobrojne crkve, uske uličice i trgovi, parkovi i vrtovi samo su dio kulturne baštine koju Šibenik nudi. Osim Šibenika, bogatstvom kulturno-povijesnog nasljeđa mogu se pohvaliti i otoci poput Zlarina, Kaprija i Žirja te primoštenska stara gradska jezgra i slikoviti vinogradi ograđeni kamenim suhozidima. S druge strane, Vodice su svoju ponudu usmjerile na kupališni turizam i privlačenje mlađih turista u brojne noćne klubove, restorane i luksuzne hotele. Slična obilježja ima i hotelsko naselje Solaris. Od manifestacija i festivala koji se održavaju u šibenskom području najpoznatiji i najvažniji su Međunarodni dječji festival, Večeri dalmatinske šansone, Srednjovjekovni sajam, Off Festival Blues & Jazz u Šibeniku, CMC festival i Seaside Jazz Festival u Vodicama te Međunarodna enduro

utrka motora u Primoštenu (TZ Šibensko-kninske županije, n.d.). Od tradicionalnih zanimanja i vještina turistima je posebno zanimljivo umijeće izrade šibenske kape, klapsko pjevanje te koraljarstvo i spužvarstvo na otocima Zlarinu i Krapnju (Boranić Živoder i dr., 2015).

3.3 Komunikacijski faktori

Komunikacijski faktori podrazumijevaju dostupnost turističkih destinacija kroz sve vrste prometa i prometnih veza. U šibenskom području je, prema duljini prometne mreže i korištenja od strane stanovništva, najzastupljeniji i najvažniji cestovni promet. Njega čini autobusni prijevoz te prijevoz osobnim i komercijalnim vozilima. Područje pokriva mreža državnih, županijskih i lokalnih cesta te autocesta A1 u smjeru Zagreb – Split. Autocesta na području Šibensko-kninske županije obuhvaća četiri čvora – Pirovac, Skradin, Šibenik i Vrpolje, a njezin je značaj vrlo velik, posebice u ljetnim mjesecima. Najzastupljenije su županijske ceste, a cestovna mreža najgušća je upravo u priobalnom području (Šibensko-kninska županija, n.d.). Za turistička kretanja veliku važnost ima državna cesta D8 poznatija pod nazivom Jadranska magistrala koja povezuje većinu turističkih destinacija šibenskog područja, a također ih spaja sa susjednim turističkim regijama.

Sl.4.: Državna cesta D8 na području od Vodica do Primoštena

Izvor: Google Maps, 2017

Tab.1.: Prosječni godišnji dnevni promet i prosječni ljetni dnevni promet odabranih brojačkih mjesta šibenskog područja 2016. godine

Brojačko mjesto	Cesta	PGDP	PLDP
Šibenik - jug	A1	10 125	24 090
Pirovac - jug	A1	10 707	26 201
Skradin – jug	A1	11 098	26 454
Vodice	D8	11 696	16 664
Grebaštica	D8	5 530	11 293
Primošten - jug	D8	3 877	8 082

Izvor: Hrvatske ceste, 2017

Iz tab. 1. moguće je uočiti da je na gotovo svim odabranim čvorovima cesta D8 i A1 prosječni ljetni dnevni promet dvostruko veći od prosječnog godišnjeg što govori o velikoj važnosti ovih cesta u turizmu i turističkim kretanjima. Poboljšanjem prometne infrastrukture, tj. izgradnjom autoceste, atrakcije županije postale su dostupnije europskom, ali i širem, emitivnom turističkom tržištu. Ipak, veliki je problem nedostatak autobusnih linija i slaba međusobna povezanost određenih priobalnih naselja stoga je potrebno povećati broj dnevnih linija te povezati najvažnija turistička mjesta kako turisti ne bi bili posve vezani uz vlastito vozilo i kako bi se smanjile gužve na cestama. Nadalje, ostaje problem zastarjelih i neadekvatnih cesta koje od autoceste vode do većine turističkih destinacija u županiji, kao i problem zastarjelog voznog parka lokalnih autobusnih linija (RRA Šibensko-kninske županije, 2011).

Osim cestovnog, bitnu ulogu u turizmu ima pomorski promet. S nekoliko trajektnih i klasičnih te jednom brzobrodskom linijom s kopnom su povezani svi naseljeni otoci šibenskog arhipelaga. Šibenska luka ima status luke od međunarodnog gospodarskog značenja, što znači da prima velike prekoceanske brodove. Također predstavlja važnu vezu županije s ostalim lučkim središtima Hrvatske - Zadrom i Rijekom na sjeveru te Splitom i Dubrovnikom na jugu, a sudjeluje i u međunarodnim pomorskim vezama Šibenik-Rijeka-Mediteran te Šibenik-Zadar-Ancona (RRA Šibensko-kninske županije, 2011).

Željeznički putnički promet nema važniju ulogu u šibenskom području općenito pa tako niti u kretanju turista. Što se zračnog prometa tiče, planirana izgradnja aerodroma u Pokrovniku, između Šibenika i Drniša, još uvijek nije započeta, stoga blizina splitske i zadarske zračne luke ima presudnu važnost u zračnom prometu (RRA Šibensko-kninske županije, 2011).

S turističko-geografskog aspekta gledano, općenito se može reći da je prometni položaj šibenskog područja povoljan budući da se nalazi na prijelazu iz Sjeverne u Srednju Dalmaciju odnosno između važnih turističkih regija kao što su zadarska i splitska.

3.4 Receptivni faktori

Receptivni faktori su dio turističke ponude, namijenjeni su prihvatit turista, a odnose se na komercijalne (hotele, pansioni, motele, kampove, turistička naselja...) i nekomercijalne objekte (vikendice, odmarališta i slično). Razvojem turizma i širenjem turističke ponude šibenskog područja, došlo je i do gradnje novih, luksuznijih smještajnih kapaciteta, ponajprije hotela, posebice u Šibeniku, Vodicama, Primoštenu i Solarisu. Donedavno je, primjerice, u centru Šibenika postojao samo jedan hotel, kapaciteta od tek 115 postelja (Boranić Živoder i dr., 2015).

Tab.2.: Smještajni kapaciteti po vrstama objekata u Šibeniku, Vodicama i Primoštenu 2015. godine (prema jedinicama lokalne samouprave)

Grad/općina	smještajni kapacitet	u hotelima i sl.	u kućanstvima	u kampovima	ostalo	ukupno
Šibenik	sobe	1 620	2 372	1 368	99	5 459
	postelje	4 084	9 877	4 059	314	18 334
Vodice	sobe	1 181	3 777	236	576	5 770
	postelje	2 997	14 733	712	2 083	20 525
Primošten	sobe	360	1 725	500	36	2621
	postelje	830	5 647	1 500	74	8 051

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2016

Iz tab. 2. uočljivo je da u šibenskom području prema zastupljenosti prednjače smještajni kapaciteti tj. sobe i postelje u kućanstvima, odnosno nekomercijalni smještaj. Valja istaknuti da podaci za Šibenik obuhvaćaju još 10-ak naselja uz sam Šibenik, a među njima i hotelsko naselje Solaris koje se ističe velikim brojem postelja. Stoga se nešto manje od 10 tisuća postelja (DZS, 2016) u samom

naselju Šibenik uistinu čini kao nedostatak smještajnih kapaciteta. S druge strane, Vodice obuhvaćaju četiri, a Primošten samo dva naselja u sklopu svoje administrativne jedinice te imaju najmanje dvostruko više ležaja za turiste nego stanovnika (DZS, 2011; DZS, 2016). Prema Booking.com-u (2017), od tri spomenuta naselja, najviše cijene imaju primoštenski, a najniže vodički hoteli. Razlog se može kriti u orijentaciji primoštenske turističke ponude prema imućnijim turistima ili činjenici da Primošten ima manje ukupnih smještajnih kapaciteta u odnosu Vodice i Šibenik (tab 2.). Cijene se, naravno, mijenjaju ovisno o razdoblju u godini.

4. TURISTIČKI RAZVOJ U DOSADAŠNJEM RAZDOBLJU

„Određiti povijesnu dimenziju turizma znači utvrditi početak i trajanje djelovanja svih faktora koji uzrokuju postanak ove društvene pojave“ (Cicvarić, 1984, 42). Dakle, potrebno je, između ostalog, utvrditi pojavu pokretačkih faktora, a to ćemo učiniti kratkim uvidom u povijesni razvoj grada.

Unatoč puno starijim nalazištima u šibenskom zaleđu, sam grad prvi se puta spominje 1066. godine. Kao što je već spominjano, od tada pa do danas šibensku je povijest okarakteriziralo stalno „prelaženje iz ruka u ruke“. U doba hrvatskih vladara iz dinastije Trpimirovića, Šibenik nije imao veliko značenje, važniji i razvijeniji centar tada je bio Knin (Žilić i dr., 2008). U srednjem vijeku na šibenskom području borave moćne hrvatske plemićke obitelji poput Šubića i Nelipića, a njihova se vlast izmjenjuje s vlašću ugarskih vladara i Venecije. Ipak, značenje Šibenika raste i u tom se razdoblju uspostavlja biskupija. U 15. stoljeću jača vojno-strateška i obrambena funkcija grada pa se grade tvrđave u pokušaju zaustavljanja osmanskih prodora, što se naposljetku i dogodilo. Unatoč čestim opasnostima, u 16. stoljeću grad postaje jedan od važnijih renesansnih centara (Žilić i dr., 2008). Upravo u tom razdoblju počinje se graditi Katedrala svetog Jakova, građevina na kojoj se temelji kulturni turizam grada. U vrijeme Napoleona, Šibenik je središte jedne od njegovih dalmatinskih provincija što se odražava na civilizacijski napredak. Kasnije, pod austrijskom vlašću, u 19. stoljeću, Šibenik postaje regionalno središte pa dolazi do općeg napretka. Gradi se bolnica, vodovod i rješavaju se komunalni problemi. Godine 1838. redovitim je brodskim vezama povezano više većih jadranskih mjesta – Mali Lošinj, Silba, Zadar, Šibenik, Split, Hvar, Korčula i Dubrovnik. Takva su pristajanja u jadranske luke bile povremena, uglavnom izletničko-tranzitna, a gosti su se zadržavali tek po nekoliko sati, bez noćenja. Ipak, putovanja spomenutom linijom smatraju se početkom nautičkog turizma kod nas (Vukonić, 2005). Krajem 19. i početkom 20.

stoljeća, od 1873. do 1903. gradonačelničku dužnost obnaša Ante Šupuk i vodi Šibenik prema svekolikom gospodarskom, kulturnom, prosvjetnom i društvenom napretku. U Šibeniku se otvara kazalište, tiskara i obrazovne ustanove, a napreduje i zdravstvena služba (Livaković, 2002). U to vrijeme, grad dobiva i željezničku vezu s unutrašnjosti te sa Splitom i Siverićem. Najvažniji gospodarski događaj dogodio se 1895. godine kada je izgrađena prva hrvatska hidrocentrala na rijeci Krki, a grad je dobio električnu rasvjetu. Željeznica i električna energija stvorili su temelje za industrijski razvoj grada. Započinje gradnja tovarišta za lučko-tranzitni promet te malih industrijskih pogona. Prva velika tvornica bila je tvornica kalcijum-karbida. U gospodarstvu je veliku ulogu imala poljoprivreda, posebice vinogradarstvo. Međutim, u to vrijeme ne postoji svijest o vrijednosti povijesnih spomenika, pa se u svrhu gradnje novih objekata i postrojenja ruše gradska vrata, kule, gradske zidine i utvrde (Livaković, 2002). Također, nema spomena o iskorištavanju prirodnih ljepota, primjerice slapova Krke, u druge svrhe osim za potrebe hidroenergije (Vukonić, 2005). Jačanje industrije zaustavlja prvi svjetski rat i talijanska okupacija te nastupa stagnacija sve do kraja Drugog svjetskog rata (Livaković, 2002). Šibenik je u razdoblju od 1945. do 1990. godine prerastao iz pretežito težačkog grada u značajno središte industrijske proizvodnje, pomorske privrede i lučko-tranzitnog prometa te proizvodnje vina. Bio je i središte prometa putnika i roba, a počinje i nagli razvoj turizma šezdesetih, sedamdesetih, a posebice osamdesetih godina 20. stoljeća, ali uglavnom izvan centra grada (Livaković, 2002). Izgradnja Jadranske magistrale dovršene 1965. potakla je turistički razvoj gotovo svih primorskih mjesta Šibensko-kninske županije. Počinju se graditi veliki turističko-ugostiteljski objekti u Primoštenu, Solarisu i Vodicama, dok je Šibenik i dalje uglavnom okrenut industrijskom razvoju. Započinje valorizacija prirodnih potencijala pa se osamdesetih godina nacionalnim parkovima proglašavaju Kornati (1980.) i Krka (1985.). Nagli turistički razvoj, ali i gospodarski općenito, zaustavlja Domovinski rat. Iako se Šibenik, još jednom, uspio obraniti, potpuno je uništena teška industrija, turizam je zamro, spomenici kulture oštećeni, a granatom su pogođeni i kupola Katedrale te šibensko kazalište (Livaković, 2002). Livaković je 2002. (54) napisao: „Pa čak i danas, Šibenik osjeća posljedice razaranja i svekolikih žrtava u Domovinskom ratu, a Šibensko-kninska županija jedna je od siromašnijih županija u Republici Hrvatskoj. No, u isto vrijeme i vrlo perspektivna s obzirom na potencijale u turističkom gospodarstvu, poljoprivredi, pomorskom gospodarstvu i vrijednosti kulturne baštine“. Upravo te potencijale Šibenik, i njegova okolica, počeli su

iskorištavati u novom stoljeću u kojem turizam ima sve važniju ulogu, a Šibenik, iz prvotno težačkog, a zatim industrijskog grada, postaje važna turistička destinacija.

Tab.3.: Dolasci, noćenja i prosječan boravak turista u naselju Šibenik 1960., 1971., 1981., 1991., 2001., 2005., 2009. i 2015. godine

godina	Dolasci			Noćenja			prosječni boravak (dani)
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	
1960.	16 440	5 131	21 571	35 999	8 319	44 318	2,1
1971.	13 775	11 089	24 864	36 016	28 371	64 387	2,6
1981.	11 896	9 360	21 256	46 473	31 713	78 186	3,7
1991.	7 848	3 956	11 804	37 989	20 672	58 661	5
2001.	17 447	55 095	72 542	46 744	340 128	386 872	5,3
2005.	32 208	110 653	142 861	103 435	581 022	684 457	4,8
2009.	34 984	109 870	144 854	102 022	516 221	618 243	4,3
2015.	45 799	160 314	206 113	158 171	829 140	987 311	4,8

*Metodologija korištena prilikom prikupljanja podataka može se razlikovati od godine do godine

Izvor: Baza podataka DZS - Područna jedinica za Šibensko-kninsku i Zadarsku županiju; DZS, 2002; DZS, 2006; DZS 2010

Podatci u tab. 3. odnose se samo na naselje Šibenik bez okolnih naselja koja mu administrativno pripadaju. Iz podataka je uočljiva marginalnost turizma u samom Šibeniku koji je u drugoj polovici 20. stoljeća bio daleko više orijentiran na industrijski razvoj. Upravo ta industrijska obilježja grada odbijala su turiste – onečišćeno more, slaba kvaliteta zraka, ispušni plinovi... Također, većina smještajnih objekata tada se nalazila izvan centra grada, u Solarisu, koji razvoj započinje krajem 60-ih godina. Većinu turista tada su činili domaći gosti koji su, primjerice, 1960. godine ostvarili 76% od ukupnog broja dolazaka te 81% noćenja. Ipak, valja napomenuti da su se podaci za domaće turiste tada odnosili na sve turiste iz bivše države Jugoslavije. Već 1981. godine situacija se mijenja u korist stranih gostiju pa udio domaćih u dolascima opada na 55% te u noćenjima na 59%. Godine 1991. broj dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista značajno opada zbog početka ratnih razaranja i opasnosti u Domovinskom ratu. Iako su razaranja u Šibeniku bila velika, vjerojatno i veća nego u ostatku primorskih naselja u Županiji, pad broja turista i noćenja nije bio toliko drastičan u odnosu na sedamdesete i osamdesete godine koliko je bio drastičan, primjerice, u Vodicama. I to govori o činjenici da se u Šibenik nije dolazilo radi razonode kao takve, radi sunca,

mora, rekreacije i odmora jer ratna razaranja bi, zasigurno, uništila razvoj takvog turizma. U Šibenik se dolazilo u prolazu, radi posla i obveza pa broj dolazaka i noćenja nije toliko opao kao drugdje. Prosječan broj noćenja koji turist ostvari u Šibeniku popeo se s 2,1 1960. godine na 5 noćenja prosječno 1991. godine. Iz podataka za 2001. godinu i godine koje slijede (tab.3.), jasno je vidljiva transformacija Šibenika iz industrijskog grada u važno turističko središte. Značajno se povećao broj turističkih dolazaka i noćenja kako domaćih tako i stranih gostiju kao i prosječan broj dana koji turisti provode u Šibeniku u odnosu na razdoblja prije Domovinskoga rata.

Sl.5.: Kretanje broja noćenja i broja turista u Šibeniku 2001.-2013. godine

Izvor: Boranić Živoder i dr., 2015 prema Baza Instituta za turizam

Početak novog stoljeća, Šibenik se više okreće turizmu, pa već 2001. godine broj turista prelazi 70 tisuća, a broj noćenja se kreće oko 400 tisuća (sl. 5., tab. 3.). Unatoč povremenim opadanjima broja turista (2004. i 2009. godine), turistički dolasci i noćenja, ostvareni u Šibeniku, općenito imaju pozitivne trendove (sl. 5.)

Tab.4.: Dolasci, noćenja i prosječan boravak turista u naselju Vodice 1960., 1971., 1981., 1991., 2001., 2005., 2009. i 2015. godine

godina	Dolasci			Noćenja			prosječni boravak (dani)
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	
1960.	11 945	746	12 691	177 531	11 701	189 232	14,9
1971.	16 733	16 421	33 154	188 034	135 155	323 189	9,7
1981.	29 196	29 403	58 599	273 340	314 829	588 169	10
1991.	624	1 136	1 760	1 385	10 499	11 884	6,8
2001.	18 201	90 310	108 511	89 813	466 667	556 480	5,1
2005.	21 224	121 541	142 765	81 001	649 878	730 879	5,1
2009.	21 043	126 727	147 770	95 285	638 720	734 005	5
2015.	27 518	125 264	152 782	117 996	683 192	801 188	5,2

*Metodologija korištena prilikom prikupljanja podataka može se razlikovati od godine do godine

Izvor: Baza podataka DZS - Područna jedinica za Šibensko-kninsku i Zadarsku županiju; DZS, 2002; DZS, 2006; DZS 2010

U Vodicama broj turističkih dolazaka i noćenja ubrzano raste od šezdesetih godina do Domovinskog rata. Osnovna karakteristika gospodarskog razvoja bila je vrlo brza transformacija gospodarstva, od faze zaostale ekstenzivne poljoprivrede, do privrede s visokim obilježjima tercijalizacije. Uočljiv je znatno duži prosječan boravak u odnosu na Šibenik ponajviše zbog mogućnosti kupališnog turizma i većeg broja smještajnih objekata koji su imali veću kvalitetu. Također se grade novi smještajni kapaciteti u privatnom smještaju, otvaraju novi ugostiteljski lokali, sportski i rekreacijski sadržaji, uređuju se i dotjeruju plaže, šetnice, parkovi. U Vodicama se, znatno više nego u Šibeniku, osjećao mediteranski duh, gostoprimstvo, a turiste su privlačili i tradicionalni običaji (Latin, 2005). Ipak, s visokih gotovo 15 noćenja u prosjeku 1960. godine, 1981. prosječan boravak je pao na 10 noćenja te na 6,8 1991. Godine 1960. udio dolazaka i noćenja domaćih gostiju u ukupnom broju iznosio je 94%, dok je 1981. bilo više stranih turista koji su ostvarili nešto više od 50% dolazaka i 54% noćenja. Tada su najviše dolazili turisti sa sjevera Europe, primjerice Danci (Latin, 2005). Domovinski rat teško je pogodio vodički turizam pa su vrijednosti dolazaka i noćenja drastično pale. Ipak, broj turista i noćenja bilježi veliki porast već 2001. godine, dok se prosječan boravak turista zadržao na oko 5 dana (tab.4.) Broj dolazaka je prvi put prešao 100 tisuća 2001. godine, kada se i broj noćenja vratio na slične brojke kao u predratno

doba. Godine 2003. Vodice su zabilježile veći broj dolazaka i noćenja nego ikada prije rata (Latin, 2005).

Tab.5.: Dolasci, noćenja i prosječan boravak turista u naselju Primošten 1960., 1971., 1981., 1991., 2001., 2005., 2009. i 2015. god.

godina	Dolasci			Noćenja			Prosječni boravak (dani)
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	
1960.	855	90	945	11 679	809	12 488	13,2
1971.	12 661	19 294	31 955	68 398	184 214	252 612	7,9
1981.	17 707	43 275	60 982	147 277	413 934	561 211	9,2
1991.	839	1 137	1 976	3 281	10 238	13 519	6,8
2001.	4 892	70 983	75 875	19 172	316 463	335 635	4,4
2005.	4 961	83 452	88 413	26 364	445 326	471 690	5,3
2009.	10 953	83 404	94 357	57 912	484 693	542 605	5,8
2015.	8 013	76 838	84 851	41 017	497 017	538 034	6,3

*Metodologija korištena prilikom prikupljanja podataka može se razlikovati od godine do godine

Izvor: Baza podataka DZS - Područna jedinica za Šibensko-kninsku i Zadarsku županiju; DZS, 2002; DZS, 2006; DZS 2010

U Primoštenu se turistički napredak i razvoj odvija slično kao u Vodicama. „Nekadašnje ribarsko mjesto zahvaljujući svome položaju, preskrasnim plažama i autohtonoj arhitekturi uspjelo se razviti u pravi turistički raj“ (Žilić i dr., 2008). Iz tab. 5. vidljiv je veliki porast broja turista između 1960. i 1971. godine. Tada Primošten doživljava transformaciju iz ribarskog mjestašca u turističku destinaciju koja je ipak sačuvala tradicionalne vrijednosti i običaje te od njih napravila turistički proizvod, npr. proizvodnja vina (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Turistički razvoj se temeljio, ponajprije, na kupališnom i rekreacijskom turizmu. U dvadesetjednogodišnjem razdoblju od 1960. do 1981. broj dolazaka povećao se za više od 60 puta (tab. 5.). U najranijim fazama turističkog razvoja bilo je više domaćih gostiju koji su prosječno duže boravili u Primoštenu nego što je to bio slučaj u kasnijim razdobljima. Godine 1981. strani turisti su ostvarili 71% dolazaka i 74% od ukupnih noćenja. Domovinski rat i u Primoštenu je odigrao presudnu ulogu pa je 1991. godine zabilježen drastičan pad turističkih dolazaka i noćenja. Kao Šibenik i Vodice, i Primošten se, nakon

oporavka od rata, orijentirao na daljni razvoj turizma i svakako postao jedna od poznatijih destinacija u Dalmaciji što je vidljivo već iz podataka za 2001. i 2005. godinu, a također iz godine u godinu se povećava i prosječna duljina boravka turista (tab.5.).

5. AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ

Na temelju prirodnih i društvenih atraktivnih faktora spomenutih u jednom od prethodnih poglavlja, možemo zaključiti da grad Šibenik ima dobre osnove za razvoj turizma. Najrazvijeniji vid turizma je kulturni, zahvaljujući uistinu velikom broju kulturno-povijesnih spomenika, ustanova i manifestacija. Kulturni turizam obuhvaća putovanja pretežito motivirana upoznavanjem kulturne baštine, odnosno, povijesti, umjetnosti i “kulture života” neke društvene zajednice, a obuhvaća različite dobne skupine i profesionalne orijentacije. Općenito se može reći da interes za kulturom raste s dobi, razinom obrazovanja i raspoloživim prihodima (Boranić Živoder i dr., 2015). Veliku važnost u razvoju kulturnog turizma u Šibeniku ima baština zaštićena UNESCO-om, Katedrala sv. Jakova i Tvrđava sv. Nikole. Ističe se i srednjovjekovna Tvrđava sv. Mihovila na kojoj se, tijekom ljetnih mjeseci, održavaju glazbeni koncerti i festivali (Tvrđava sv. Mihovila, 2017). Nadalje, turiste privlači i labirint uskih mediteranskih uličica -"kala", malih trgova, težačkih kamenih kuća i brojnih stepenica. Što se kupališnog turizma tiče, samo gradsko naselje ima jednu plažu, ali u njegovoj neposrednoj okolini nalaze se brojne plaže do kojih je moguće doći cestovnim ili pomorskim vezama. Ističu se Solaris s uređenim sadržajima na samoj plaži i mnoštvom različite ponude pored nje, zatim Jadrija i Brodarica te male „skrivene“ plaže na otocima šibenskog arhipelaga. Odmorišni/ kupališni turizam, kao noseći proizvod u ljetnim mjesecima, u prvom redu u područje Šibenika privlači obitelji s djecom, mlade, ali i sve druge dobne skupine (Boranić Živoder i dr., 2015). Blizina nacionalnih parkova i krških reljefnih oblika u zaleđu Županije, utječe na razvoj izletničkog turizma, a nove biciklističke staze i Šetnica u Kanalu sv. Ante, kao i brojne šumske i zelene površine potaknule su sportsko-rekreacijski turizam koji je ipak još uvijek u začetku (RRA Šibensko-kninske, 2011). Rekreativne aktivnosti u Šibeniku trenutačno uključuju pješaćenje i biciklizam, ronjenje te bungee jumping sa šibenskog mosta, a ponajviše privlače obrazovano urbano stanovništvo više srednje klase, više platežne moći, ali i cjenovno osjetljivije. Ekološki su osviješteni, zanima ih sport, hrana i piće te su orijentirani na očuvanje svog zdravlja (Boranić i Živoder, 2015). Nautički turizam uključuje jahting i krizing turizam. Jahting predstavlja

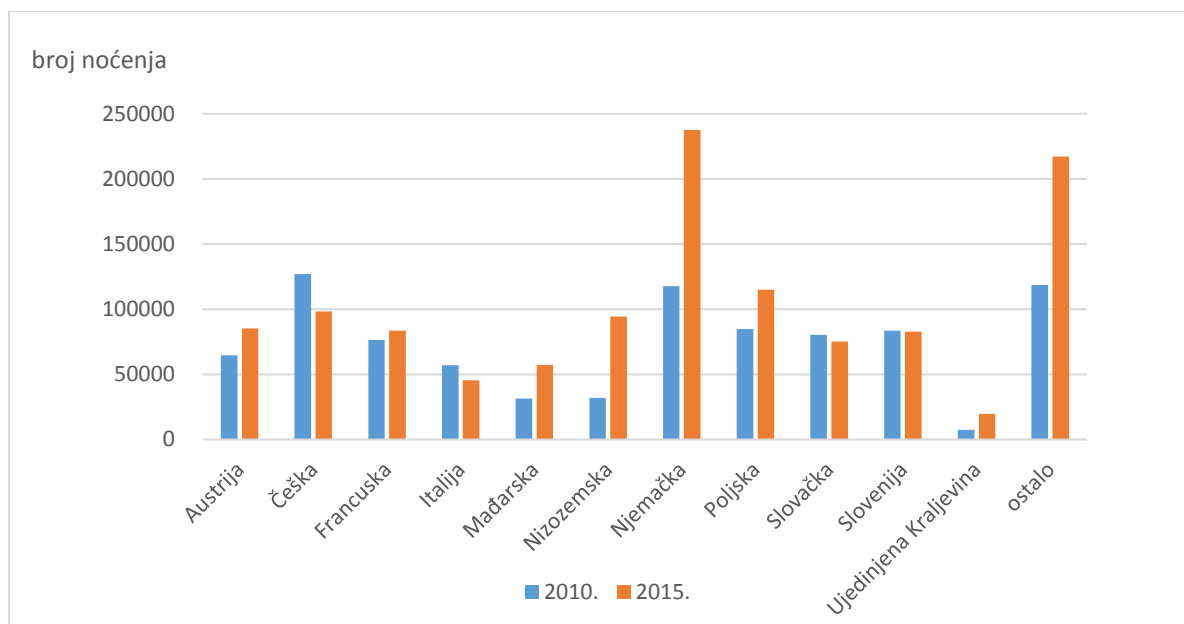
plovidbu jedrilicom ili motornim brodom, a krusing podrazumijeva krstarenja velikim putničkim brodovima prema unaprijed utvrđenom itinereru. Jahting turisti dolaze iz razvijenih zemalja, imaju iznadprosječne platežne mogućnosti, a najčešće su u dobi od 35 do 55 godina dok se krusing turizam povezuje sa zrelijim parovima uglavnom iznad 50 godina života, visokog obrazovanja i kupovne moći (Boranić Živoder i dr., 2015). Nautički turizam vezan je uz marine, kojih na području grada Šibenika ima tri, ali uvelike ovisi o turističkoj ponudi odnosno društvenim i prirodnim atraktivnim faktorima. Stoga su, za Šibenik, temelj nautičkog turizma razvedena obala i brojni otoci, ali i njegova kulturno-povijesna baština. Zdravstveni turizam ima veliki potencijal u šibenskom području zahvaljujući ljekovitom blatu u Jadrtovcu i Zablaću, međutim trenutna ponuda ograničena je tek na Spa i wellness centar Solaris Beach Resorta (Boranić Živoder i dr., 2015).

Tab.6.: Turistički dolasci i noćenja u Gradu Šibeniku 2014., 2015. i 2016. godine

godina	Dolasci			Noćenja		
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno
2014.	43 920	200 566	244 476	155 180	1 156 659	1 311 839
2015.	53 459	223 064	276 523	203 307	1 211 733	1 415 040
2016.	53 264	237 978	291 242	183 189	1 343 588	1 526 777

Izvor: DZS, 2015; DZS, 2016; DZS, 2017

Iz podataka u tab. 6. uočljivo je da se broj dolazaka i noćenja turista povećava iz godine u godinu. Posebice je to slučaj sa stranim gostima koji su 2016. godine, u odnosu na ukupan broj dolazaka i noćenja, ostvarili 82% dolazaka i 88% noćenja. Turisti ponajviše dolaze iz Njemačke, Češke, Poljske i, u novije vrijeme, Nizozemske (sl. 6.).

Sl.6.: Broj noćenja u Gradu Šibeniku 2010. i 2015. godine prema zemlji podrijetla turista

Izvor: DZS, 2011; DZS 2016

Tab.7.: Broj soba i postelja u Gradu Šibeniku 2013., 2014. i 2015. godine

godina	broj soba	broj postelja
2013.	4 574	15 575
2014.	5 120	18 310
2015.	5 459	18 334

Izvor: DZS, 2014; DZS, 2015; DZS, 2016

U tab. 7. vidljivo je povećanje smještajnih kapaciteta u posljednjih nekoliko godina što je rezultat povećane turističke potražnje, a utjecalo je na povećanje broja noćenja. Podaci u tab. 6. i 7., te na sl. 6. odnose se na administrativno područje Šibenika, dakle osim samog Šibenika uključuju podatke za Brodaricu, Grebašticu, Jadrtovac, Kaprije, Krapanj, Lozovac, Raslinu, Zaton, Zlarin, Žaborić i Žirje.

S druge strane, Vodice ponajviše razvijaju odmorišni turizam koji se temelji na resursima vezanim uz more te resursima vezanim uz ambijentalne značajke i / ili prirodne ljepote (TZ grada Vodice, 2015). Resursi vezani uz more obuhvaćaju uvale na kopnu i otocima Prviću i Tijatu te plaže (Plava

plaža, plaža na Srimi, plaže ispred vodičkih hotela). Vodice su također prepoznatljive po velikom broju barova i noćnih klubova koji privlače, većinom, mlađe turiste. Blizina nacionalnih parkova i zaštićenih dijelova krajolika kao što je, primjerice, područje rijeke Guduče, potiče razvoj izletničkog i sportsko-rekreacijskog turizma. Iz Vodica se svakodnevno organiziraju izleti brodom i autobusima u poznata izletišta i kulturno-povijesna središta. Razvoju sportsko-rekreacijskog turizma pogoduju očišćeni poljski putovi te biciklističke i pješačke staze (Latin, 2005). Od morskih sportova u ponudi su ronjenje, jedrenje, vožnja jet-skijem i surfanje (Žilić i dr., 2008). Vodice imaju nešto siromašniju kulturno-turističku ponudu od Šibenika, međutim kulturni turizam ipak ima značajnu ulogu. Osim civilnih i sakralnih građevina iz srednjeg vijeka, Vodice imaju bogatu nematerijalnu baštinu iz različitih povijesnih razdoblja. Tu pripadaju, primjerice, vodička nošnja i žudije (TZ grada Vodica, 2015). Različite manifestacije i festivali poput nastupa dalmatinskih klapa, folklornih ansambala, dramskih grupa, Vodičkih glazbenih večeri klasične glazbe i slično, organiziraju se u ljetnim mjesecima pod nazivom „Vodičko ljeto“ (Latin, 2005). Kao važan faktor razvoja turizma u Vodicama, Turistička zajednica grada Vodica (2015) ističe gostoljubivost i srdačnost lokalnog stanovništva. Razvijen je i nautički turizam ponajprije zahvaljujući marini ACI Vodice koja raspolaže s 290 vezova u moru te sa 60 mjesta za smještaj plovila na kopnu (TZ grada Vodica, n.d.). Ribolovni turizam temelji se na lovu na velike tune, sabljarke i neke vrste morskih pasa pod nazivom „Big Game Fishing“ (Žilić, i dr., 2008).

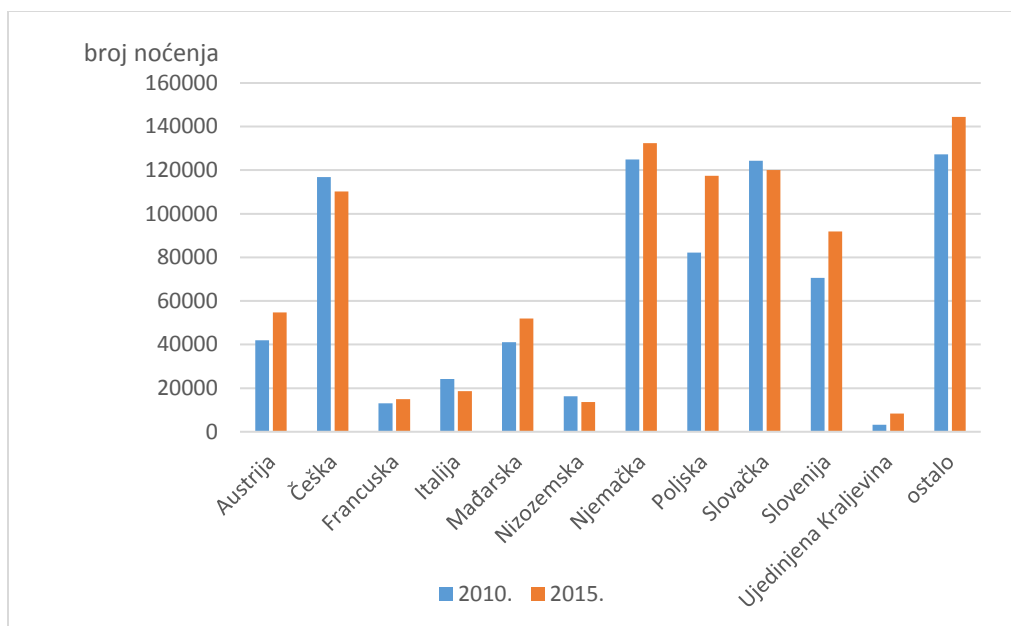
Tab.8.: Turistički dolasci i noćenja u Gradu Vodicama 2014., 2015. i 2016. godine

godina	Dolasci			Noćenja		
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno
2014.	28 598	146 061	174 659	136 461	865 206	1 001 667
2015.	31 196	151 831	183 027	145 254	878 742	1 023 996
2016.	30 533	160 081	190 614	135 078	929 268	1 064 346

Izvor: : DZS, 2015; DZS, 2016; DZS, 2017

Ukupan broj turističkih dolazaka i noćenja je u konstantnom porastu kao što se može uočiti iz tab.8. Strani turisti ostvarili su 84% od ukupnih dolazaka 2016. godine te 87% noćenja. U strukturi stranih gostiju, prema udjelu u ostvarenim noćenjima ističu se Nijemci, Česi, Slovaci itd. (sl. 7).

Sl. 7.: Broj noćenja u Gradu Vodicama 2010. i 2015. godine prema zemlji podrijetla turista

Izvor: DZS, 2011; DZS 2016

Tab.9.: Broj soba i postelja u Gradu Vodicama 2013., 2014. i 2015. godine

godina	broj soba	broj postelja
2013.	5 299	18 911
2014.	6 002	20 021
2015.	5 770	20 525

Izvor: DZS, 2014; DZS, 2015; DZS, 2016

Broj soba i postelja, kao i broj dolazaka i noćenja, povećava se iz godine u godinu. Prema vrsti smještajnog objekta, najveći broj dolazaka, kao i noćenja zabilježen je u kućanstvima/sobama, apartmanima, kućama, a slijede hoteli i kampovi. Kućanstva i kampovi bilježe i najveću prosječnu duljinu boravka, a hoteli najmanju. Primjerice 2014. godine turisti su u hotelima provodili 3,5 dana u prosjeku, u kućanstvima 7,3, a u kampovima čak 8,8 dana (TZ grada Vodica, 2015). Podaci u

tab. 8. i 9. te na sl. 7. odnose se na četiri naselja unutar grada Vodica: Vodice, Prvić Luku, Prvić Šepurine i Srimu.

Primošten je poznato turističko mjesto smješteno uz Jadransku magistralu, 28 kilometara južno od Šibenika. Stari dio naselja nalazi se na poluotočiću kojeg obilježava srednjovjekovni ugođaj i arhitektura. Kulturno nasljeđe predstavljaju i slikoviti, kamenom ograđeni, vinogradi iz kojih se proizvodi glasoviti „babić“ (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Također, u kulturni ponudu spadaju i mnogobrojne manifestacije i glazbeni nastupi klapa koji se održavaju gotovo svakodnevno tijekom ljetnih večeri (TZ općine Primošten, 2017). Za turiste mlađe životne dobi organiziraju se zabave na plažama te su otvoreni brojni noćni klubovi. Kupališni turizam se odvija na nekoliko plaža od kojih su najpoznatije Velika Raduča i Bilo. Na poluotoku Raduča nalaze se i poznati hoteli u sklopu koji se nalaze restorani, noćni klubovi, kuglana, kongresna dvorana te sportski tereni za odbojku, mali nogomet i stolni tenis. Razvoju sportsko-rekreacijskog turizma pridonosi i šetalište oko cijelog poluotoka te svakodnevni organizirani izeti u primoštensko zaleđe, Šibenik, Trogir i slično (Knežević-Grubišić, Grubišić, 1998). Također, u naselju djeluju i ronilački, jedriličarski i biciklistički klub. U Primoštenu se nalazi marina Kremik koja raspolaže s 393 veza u moru i 150 na kopnu, a od 2003. posjeduje Plavu Zastavu kao dokaz djelovanja u skladu s međunarodnim ekološkim programom zaštite mora i obale (Adriatic, n.d.). Primošten odlikuje i raznovrsna agroturistička ponuda koja se temelji na nekoliko obiteljskih seoskih domaćinstava (TZ općine Primošten, n.d.).

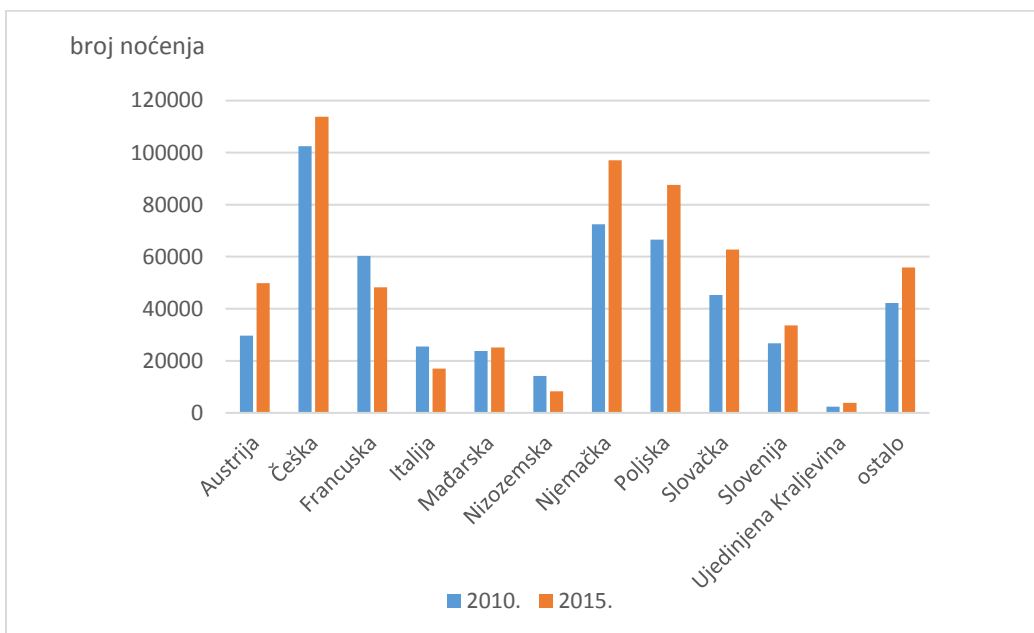
Tab.10.: Turistički dolasci i noćenja u Općini Primošten 2014., 2015. i 2016. godine

Godina	Dolasci			Noćenja		
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno
2014.	7 962	92 331	100 293	39 615	605 219	644 834
2015.	8 966	92 188	101 154	49 430	602 961	652 391
2016.	8 054	80 547	88 601	39 864	554 007	593 871

Izvor: : DZS, 2015; DZS, 2016; DZS, 2017

Iz tab. 10. vidljivo je da je broj turističkih dolazaka i noćenja prvo rastao, a zatim padao u posljednje tri godine. Mogući uzrok tomu su povećanje cijena u odnosu na prethodne godine i veće cijene smještaja nego u ostalim mjestima šibenskog područja (Booking.com, 2017). S više od 90%

u ukupnom broju dolazaka sudjelovali su strani gosti, te su ostvarili 93% od ukupnog broja noćenja 2016. godine. To se ponajprije odnosi na goste iz Češke, Njemačke i Poljske.

Sl. 8.: Broj noćenja u Općini Primošten 2010. i 2015. godine prema zemlji podrijetla turista

Izvor: DZS, 2011; DZS 2016

Tab.11.: Broj soba i postelja u Općini Primošten 2013., 2014. i 2015. godine

godina	broj soba	broj postelja
2013.	1 882	7 365
2014.	2 485	8 221
2015.	2 621	8 051

Izvor: : DZS, 2015; DZS, 2016; DZS, 2017

Broj smještajnih kapaciteta u Primoštenu stagnira, a prema TZ općine Primošten (2016) smještajna struktura je nepovoljna. Dominira privatni smještaj s oko 6000 postelja, a slijedi autokamp s oko 1 500.

Tab.12.: Prosječan boravak turista u Šibeniku, Vodicama i Primoštenu 2016. godine (prema jedinici lokalne samouprave)

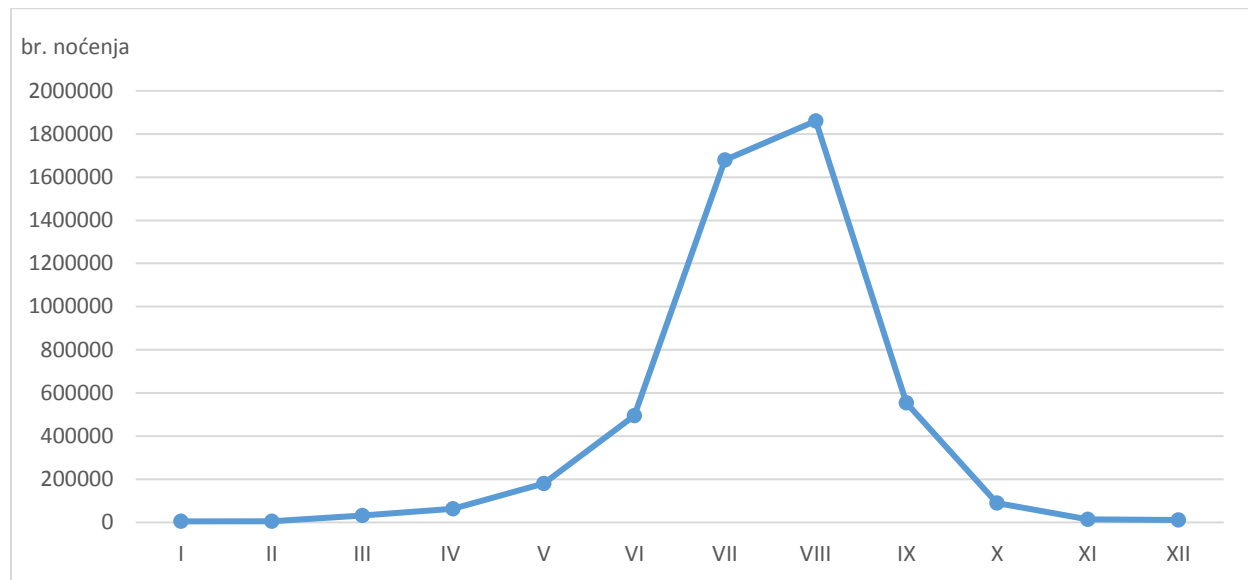
Grad/općina	prosječan boravak (dani)		
	2014.	2015.	2016.
Šibenik	5,4	5,1	5,2
Vodice	5,7	5,6	5,6
Primošten	6,4	6,4	6,7

Izvor: DZS, 2017

Postoji nekoliko pokazatelja socijalnog i fizičkog pritiska turizma na prostor. Ukupan broj turističkih dolazaka u Šibenik, Vodice i Primošten iznosio je 2015. godine 560 704, a broj noćenja 3 091 427. Koeficijent turističke funkcionalnosti je za 2015. godinu, za cjelokupno područje Šibenika, Vodica i Primoštena iznosio 80,8, dok je iskorištenost smještajnih kapaciteta iznosila je 65,9 dana. Intenzitet turističkog prometa za promatrano područje iznosio je 966,1, a fizički pritisak na šibenskom području je iznosio 71,5 postelja po kilometru površine 2015. godine (DZS, 2016). Osim u statističkim i matematičkim pokazateljima, utjecaj turizma na prostor očituje se u velikim gužvama, buki i nedostatku parkirnih mjesta, posebice u Šibeniku. Također se mora paziti da ne dođe do propadanja i devastacije prirodnih i kulturnih dobara zbog nesavjesna korištenja i do daljnjeg ugrožavanja prostora divljom gradnjom.

Veliki problem cijelog šibenskog područja, cijele Šibensko-kninske županije, ali i Dalmacije općenito, jest sezonalnost. Turistička sezona je ograničena tek na nekoliko ljetnih mjeseci, a ostatak godine na vidjelo izlaze problemi starenja i depopulacije. Većina mladog stanovništva odlazi na školovanje u veće gradove poput Zagreba i Splita, a nerijetko tamo i ostaje živjeti. Dakle, malo je faktora koji bi zadržali lokalno stanovništvo, a pogotovo potakli dolazak turista u razdoblju godine kada sunce i more nisu dio turističke ponude. Podatak o iskorištenosti kapaciteta također govori o problemu sezonalnosti budući da su kapaciteti iskorišteni tek 66 dana godišnje. Tijekom zime i jeseni znatno se manje organiziraju manifestacije, festivali te koncerti na otvorenom čemu su razlog i vremenske prilike (primjerice bura). Božićni sajam u Šibeniku, tradicionalni Uskrs u Vodicama, Croatian Travel Festival u Šibeniku i poneka regata u manjim mjestima šibenske okolice nisu dovoljni da bi privukli veliki broj turista izvan ljetne sezone. S druge strane, brojni hoteli nisu otvoreni tijekom zime, a nedostupan je i privatni smještaj. Ipak, sezona se iz godine u

godinu pomalo širi (Boranić Živoder i dr., 2015), a stanje u 2016. za cijelu Šibensko-kninsku županiju prikazano je na sl. 9.

Sl.9.: Broj noćenja po mjesecima u 2016. godini u Šibensko-kninskoj županiji

Izvor: DZS, 2017

6. PRIJEDLOG BUDUĆEG TURISTIČKOG RAZVOJA

Šibensko područje ima gotovo idealan geografski položaj, atraktivnu prirodnu osnovu koja obiluje krškim reljefnim oblicima i fenomenima te bogatu kulturno-povijesnu baštinu. Ipak, određeni podaci (sezonalnost, iskorištenost kapaciteta) ukazuju na činjenicu da se postojeće stanje može poboljšati, odnosno da se turistička ponuda može proširiti, a sezona produžiti. Osim kupališnog, kulturnog i nautičkog, ostali vidovi turizma slabo su zastupljeni što rezultira upravo tim nedostatkom turističkih dolazaka izvan ljetne sezone.

Prema Strategiji razvoja inovativnog turizma grada Šibenika (Boranić Živoder i dr., 2015) prilike Šibenika, a i čitavog šibenskog područja kriju se u iskorištavanju EU fondova, edukaciji kadrova, povezivanju atrakcija u inovativne turističke proizvode, jačoj suradnji hotelskih poduzeća i destinacija, izgradnji novih kvalitetnih smještajnih kapaciteta, proizvodnji zdrave hrane i razvoju eko-turizma te stvaranju snažnog brenda destinacije koja se razlikuje i izdvaja od drugih. Nadalje,

sve je više osviještenih turista koji pokazuju znatno veći stupanj odgovornosti prema prirodnom i društvenom okolišu stoga je važno razvijati ponudu koja je u skladu s tim. Za razvoj takvog, osviještenog i održivog turizma važno je očuvati autentičan izgled, specifičnu atmosferu, otvarati objekte koji se uklapaju u prirodno okruženje i ponuditi aktivan odmor u prirodi te edukativan odmor s ciljem učenja o lokalnoj kulturi i tradiciji. Postojeći trendovi i razvijeni oblici turizma već su pozicionirali šibensko područje među glavne hrvatske turističke destinacije, međutim bitno je prezentirati postojeću ponudu na inovativan način kako bi šibensko područje zadržalo atribut uvijek zanimljivog odredišta (Boranić Živoder i dr., 2015). Također, postoji osnova za razvoj drugih oblika turizma kao što je zdravstveni (ljekovito blato u Jadrtovcu i Zablaću), gastroturizam, sportsko-rekreacijski turizam koji nije vezan isključivo uz sportove u moru kako bi se turistička sezona mogla produljiti i slično. Turistička zajednica grada Vodica (2015) provela je istraživanje među stranim turistima i otkrila da su turisti najmanje zadovoljni kvalitetom lokalnog javnog prijevoza, kvalitetom ponude avanturističkog turizma, ponudom za malu djecu te odnosom kvalitete i cijene gastronomske ponude. Upravo nezadovoljstvo turista određenom ponudom može usmjeriti Vodice, ali i ostale destinacije u šibenskom području, u kojem pravcu se dalje turistički razvijati. Još jedna važna stavka u razvoju turizma određenog područja, osim inovativnosti, jest i dobra promidžba i oglašavanje putem različitih medija dostupnih velikom broju turističkih potrošača, a to je nešto što trenutačno definitivno izostaje.

7. ZAKLJUČAK

Analizom prirodne i društvene atrakcijske osnove šibenskog područja može se zaključiti da promatrano područje ima sve potrebne predispozicije za razvoj turističke djelatnosti. Tome pogoduje i geografski položaj u blizini važnih prometnica i ostalih turističkih regija te raznolika ponuda smještajnih kapaciteta. Takvo je stanje potaknulo razvoj turizma još u drugoj polovici 20. stoljeća, posebice u Vodicama i Primoštenu, dok se središte ovog područja – Šibenik, razvijao u potpuno drugom smjeru kao industrijsko središte. Ti su trendovi nasilno prekinuti Domovinskim ratom pa je cjelokupno područje doživjelo gospodarski krah. Nakon rata šibensko se područje u potpunosti okreće turizmu i, desetak godina nakon, uspijeva se probiti na turističko tržište. Gosti sve više prepoznaju vrijednosti izvorne prirode, posebice nacionalnih parkova Krke i Kornata, čistog mora, razvedene obale te kulturno-povijesne baštine. Stoga glavni oblici turizma ovog

područja postaju kupališni, izletnički, kulturni i nautički turizam. Turistički dolasci i noćenja povećavaju se iz godine u godinu, a povećava se i udio stranih gostiju posebice iz Srednje Europe. Unatoč bogatoj atrakcijskoj osnovi, turistička ponuda ograničena je na ljetne mjeseci pa je sezonalnost jedan od glavnih problema koje je potrebno riješiti u skorijoj budućnosti. Također, modernizacija infrastrukture i primjena novih tehnologija, obnova cesta i voznog parka lokalnih autobusnih linija, inovacije i ulaganje u održivi razvoj turizma se nameću kao nužni potezi za daljnji napredak u turističkom smislu. Potrebno je i razvijati nove oblike turizma te stvoriti brend inovativne i posebne destinacije koja se razlikuje od drugih mediteranskih destinacija. U tome veliku važnost može imati daljnje iskorištavanje EU fonova: „Europa, točnije zemlje Europske Unije najjača su svjetska turistička destinacija pa Europska Unija u posljednjih nekoliko godina sve više pozornosti poklanja razvoju i unaprjeđenju turizma na svom području. To znači da postoje znatna sredstva predviđena za turističke projekte“ (Belić, Štilinović, 2013, 8).

LITERATURA

- Belić, M., Štilinović, J., 2013: *EU fondovi i programi za turizam*, Nova knjiga Rast, Zagreb
- Boranić Živoder, S., Čorak, S., Ateljević, I., Kušen, E., Marković, I., Tomljenović, R., 2015: *Strategija razvoja inovativnog turizma grada Šibenika*, Institut za turizam, Zagreb
- Cicvarić, A., 1984: *Turizam i privredni razvoj Jugoslavije*, RO za grafičku djelatnost „Zagreb“, Samobor
- Knežević-Grubišić, M., Grubišić, S., 1998: *Šibenik i šibenska turistička regija: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada, zemljopisna karta*, Turistička naklada, Zagreb
- Latin, J., 2005: *Vodička turistička kronika, 50 godina organiziranog turizma (1955.-2005.)*, Turistička zajednica grada Vodica, Vodice
- Livaković, I., 2002: *Tisućljetni Šibenik*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik
- Regionalna razvojna agencija (RRA) Šibensko-kninske županije, 2011: *Razvojna strategija Šibensko-kninske županije 2011. – 2013.*, Šibenik
- Vukonić, B., 2005: *Povijest hrvatskog turizma*, Prometej, Zagreb
- Žilić, J., Kozina, F., Pek, D., 2008: *Šibenik: rivijera i arhipelag*, Naša djeca, Zagreb

IZVORI

Adriatic, 2017: <https://marinakremik-adriatic.com/hr> (24.8.2017.)

Baza podataka Državnog zavoda za statistiku - Područna jedinica za Šibensko-kninsku i Zadarsku županiju

Booking.com, 2017: www.booking.com/Hoteli (24.8.2017.)

Državni zavod za statistiku, 2002: Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2001., Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2006: Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2005., Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2010: Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2009., Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2011: *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2010.*, <https://www.dzs.hr/> (24.8.2017.)

Državni zavod za statistiku, 2014: *Turizam u 2013.*, <https://www.dzs.hr/> (24.8.2017.)

Državni zavod za statistiku, 2015: *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2014.*, <https://www.dzs.hr/> (24.8.2017.)

Državni zavod za statistiku, 2016: *Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2015.*, <https://www.dzs.hr/> (24.8.2017.)

Državni zavod za statistiku, 2017: *Dolasci i noćenja turista u 2016.*, <https://www.dzs.hr/> (24.8.2017.)

Google Maps, 2017: <https://maps.google.hr/> (15.8.2017.)

Hrvatske ceste, 2017: Brojenje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2016., www.hrvatske-cesta.hr/ (28.8.2017.)

Nacionalni park Kornati, n. d.: Fotogalerija „Kornatski pejzaži“ <http://www.np-kornati.hr/hr/promo/promo-fotogalerije> (18.8.2017.)

Nacionalni park Krka, n. d.: Fotogalerija <http://www.npkrka.hr/stranice/nacionalni-park-krka/2.html> (18.8.2017.)

Šibenski portal, 2017: <http://sibenskiportal.rtl.hr/2017/05/31/veliki-dobitak-za-sibenik-tvrđava-sv-nikole-upisuje-se-pod-unesco-vu-zastitu/> (21.8.2017.)

Šibensko-kninska županija, 2017: <http://sibensko-kninska-zupanija.hr/> (28.8.2017.)

Turistička zajednica grada Vodica, n. d.: <http://www.vodice.hr/hr/home> (22.8.2017.)

Turistička zajednica grada Vodica, 2015: *Strategija turističkog razvoja grada Vodice*, http://www.vodice.hr/assets/files/Informacije/Strategija_turistickog_razvoja_grada_Vodica_2015.pdf (17.8.2017.)

Turistička zajednica općine Primošten, n. d.: <http://www.tz-primosten.hr/> (21.8.2017.)

Turistička zajednica općine Primošten, 2016: *Izveštaj-analiza za 2016. godinu*, <http://www.tz-primosten.hr/wp-content/uploads/2017/01/izvjestaj-analiza-2016.pdf> (21.8.2017.)

Turistička zajednica Šibensko-kninske županije, n. d.: <http://www.sibenikregion.com/hr/prirodna-bastina/znacajni-krajobraz/kanal-luka-u-sibeniku> (16.8.2017.)

Tvrđava svetog Mihovila, n. d.: <http://svmihovil.sibenik.hr/> (23.8.2017.)

Wikipedia, n. d.: https://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_sv._Jakova_u_%C5%A0ibeniku#/media/File:Sibenik_katedrala.jpg (21.8.2017.)